

УДК 372.874

Власова Валерія Гаврилівна,

завідувач навчально-методичного кабінету музики й образотворчого мистецтва КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

КОМПЛЕКС МИСТЕЦТВ У ФОРМУВАННІ УЯВЛЕНЬ ПРО СВІТ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті обґрунтовано теоретичні підходи до формування уявлень про світ учнів початкових класів у використанні комплексу мистецтв на уроках образотворчого мистецтва та в позаурочний час. Ефективним засобом формування уявлень про світ у дітей в школі є мистецтво, що стимулює учнів розмірковувати на мистецькі теми і сприяє їхньому творчому розвитку. Представлено приклади спеціально розроблених завдань, ігрових ситуацій, за допомогою яких учителі можуть впливати на світоглядну сферу учнів – розширювати та поглиблювати їхні уявлення про світ.

Ключові слова: уявлення про світ, молодші школярі, комплекс мистецтв.

На сучасному етапі модернізації освіти мистецтво є найважливішим засобом залучення школярів до загальнолюдських духовних цінностей з опорою на власний досвід через особисте емоційне переживання. Мистецтво формує в молодшого школяра світоглядні уявлення, ставлення до інших людей і до самого себе, вводить у сферу культури людських стосунків. «Доповнюючи особистий досвід людини досвідом почуттів, думок, дій інших людей, зживаючи афекти і пристрасті, «нормуючи» духовні імпульси, заспокоюючи чи збуджуючи, мистецтво не тільки вносить лад і порядок у душевні й духовні витрати людини, але й підготовлює її для повноцінного функціонування в суспільстві» [6, с. 276].

Проблема формування уявлень про світ завжди привертала до себе увагу філософів (І. Зязюн, В. Кремінь), психологів (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, С. Рубінштейн), педагогів (В. Сухомлинський, О. Сухомлинська). Мистецький світогляд досліджують сучасні вчені (Н. Миропольська, С. Соломаха та ін.).

Аналіз педагогічної практики також дає підстави констатувати потужний і часто негативний вплив випадкових факторів соціального оточення на уявлення про світ молодших школярів: жорстокість і насильство діти спостерігають у повсякденному житті, бачать по телебаченню і на сторінках газет. Тому, на нашу думку, формування цілісної картини світу молодших школярів не може забезпечуватися змістом одного-двох спеціальних предметів, наприклад історії, біології, географії. У цей процес повинні включатися всі без винятку навчальні предмети й забезпечувати комплексний вплив на учнів з метою розвитку їхньої світоглядної сфери. Особлива роль у цьому – естетичного виховання: «Естетичне виховання має задавати загальну спрямованість інтересам і пориванням учнів; ієрархію індивідуальних переваг і взірців; міру готовності і рішучості до реалізації власного сценарію життя» [4, с. 4]. Однак причиною і підставою досліджувано-

го питання послужило те, що за останні роки в системі навчання відмічається перекид у бік накопичення знань та акцент на розум учнів, що домінує над розвитком почуттів: «Всупереч психологічним закономірностям уже з початкової ланки навчання школярів спрямовується переважно на розвиток раціональних механізмів мислення, а емоційно-образні завантажуються менше порівняно з вербальними, тому розвиваються повільніше, гальмуються» [3, с. 5]. Виховна і навчальна діяльність за своєю суттю мають скеровувати, спрямовувати, організовувати індивідуальне становлення людської особистості, формувати її риси та якості. В. Сухомлинський стверджував: «...Без емоційно-естетичного струменя неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини... Краса й жива думка так само органічно поєднані, як сонце і квіти» [7, с. 47]. Означене вище спонукає шукати нові педагогічні засоби формування уявлень про світ у молодших школярів в урочній і позаурочній роботі засобами різних видів мистецтва у їх єдності.

Мета статті: обґрунтувати доцільність використання комплексу мистецтв у процесі формування уявлень про світ учнів початкових класів у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу. Поняття «світогляду» є багатовимірним. Світоглядні уявлення покликані забезпечити розвиток цілісної особистості, здатної до об'єктивного ставлення і до навколишнього світу, і до самої себе, до світоглядного вибору, орієнтованого на загальнолюдські цінності. Світогляд розуміють як розгорнуту систему поглядів на навколишню дійсність, на природу, суспільство й свідомість, на їх розвиток» [1, с. 38]. Світогляд визначає спрямованість діяльності та поведінки дитини, дає змогу особистості самовизначитися у світі, вибирати власний життєвий шлях.

У філософії (Ю. Борев, Г. Брандт, О. Лосєв, О. Спіркін, В. Шинкарук, Л. Скворцов) поняття уявлення трактується як форма індивідуального чуттєвого пізнання, що

має своїм результатом цілісний образ об'єкта, що виникає поза безпосереднім впливом останнього на органи почуттів. Структура світогляду, на погляд учених, вказує на її складність, взаємопов'язаність основних елементів, одним із яких є уявний. Значна частина уявлень людини – це образи, що виникають на основі сприйняття – тобто первинного чуттєвого відображення дійсності. З даних образів у процесі індивідуального життя поступово формується картина світу кожної конкретної людини. Уявлення, сформовані на основі мислення, відрізняються високим ступенем абстрактності й можуть мати мало конкретних рис. Так у більшості людей є уявлення про такі поняття, як «справедливість» або «щастя», але їм важко наповнити дані образи конкретними рисами. Уявлення можуть формуватися і на основі уяви, і даний тип уявлень складає основу творчості – як художньої, так і наукової.

У психологічних дослідженнях (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн) поняття уявлення розуміється як процес уявного відтворення образів предметів і явищ, які в даний момент не впливають на органи чуття людини. Поняття «уявлення» має два значення. Одне з них позначає образи предмета чи явища, які раніше сприймалися аналізаторами, але в даний момент не впливають на органи чуття. Друге значення цього терміна описує сам процес відтворення образів.

У педагогіці поняття уявлення пояснюється як збережений і відтворюваний у свідомості чуттєво-наочний образ раніше сприйнятих предметів чи явищ дійсності. Уявлення, які опановують учні, повинні бути носіями світоглядного змісту. Л. М. Масол розглядає «філософські ідеї про пізнання як ціннісне ставлення людини до світу, про світоглядну свідомість як єдність світосприймання, світорозуміння і світовідношення» [2, с. 7]. У нашому дослідженні уявлення про світ розглядається як узагальнена форма розуміння навколишнього та свого внутрішнього світу людиною, що виникає внаслідок сприймання явищ світу та в результаті творчого процесу переробки вражень про світ.

Останніми роками в Україні проблеми формування уявлень про світ вивчають Л. Вовк, О. Дем'янчук, Л. Коваль, Л. Масол, Л. Печко, О. Рудницька, Г. Тарасенко, Ж. Юзвак та ін., зокрема і в аспекті набуття учнями уявлень про світ у процесі взаємовпливу комплексу мистецтв на особистість (О. Гайдамака, В. Полуніна, Т. Софроньова, Ю. Некрасова, Т. Добровольська, О. Медведєва), підтверджують ефективність використання різних засобів мистецтва в роботі з учнями початкової школи з метою формування картини світу. При цьому, доцільно ґрунтуватися на підході «виховання мистецтвом», а не виховання мистецтву (відмінність між якими розтлумачує Б. Неменський), змістом виховання мистецтвом є поглиблення інтелектуальних, моральних і соціальних скла-

дових інтегральної людської особистості завдяки залученню її до спілкування з творами мистецтва та аматорської художньої діяльності, стимуляції її експресії й креативності мистецькими засобами з метою визволення внутрішніх сил людської особистості (які можуть бути пригнічені чи зовсім знищені зовнішнім світом та однобічністю освітніх процесів (І. Войнар).

Формування світоглядних уявлень школярів відбувається в процесі застосування педагогами різноманітних педагогічних засобів і на уроках, і в позаурочній роботі. Головне, щоб засоби підпорядковувалися меті художньо-естетичної освіти й виховання в загальноосвітній школі – розвитку особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва та навколишнього світу, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні, що, на наш погляд, найбільш повно реалізується за умови комплексного використання мистецтв.

Мистецтво в житті дитини є одним із способів пізнання дійсності, спілкування, взаєморозуміння, самопізнання та самореалізації в системі світобудови. Особистість виховується й розвивається у процесі сприймання, усвідомлення та осмислення почуттєвого досвіду, сконцентрованого у творах мистецтва. Через залучення до світу інших людей, співпереживаючи та наслідуючи їх поведінку в емоційно насичених ситуаціях, дитина збагачується певним ставленням до навколишнього, відкриває для себе нові почуття, починає переживати радість пізнання краси природи, творів мистецтва, людських стосунків, усвідомлює власне «Я», оволодіває мовою емоцій. Твори музики, поезії, образотворчого, хореографічного й театрального мистецтв у їх єдності та протилежності допомагають дитині не тільки пізнати духовність людства, а й стати її гармонійною часткою.

Сукупність окремих видів мистецтва може зробити особистість багатогранною. Комплексне опанування мистецтва оптимізує творчі здібності та сили людини, розвиток її фантазії, уяви, артистичності, інтелекту, тобто формує універсальні людські здібності для будь-яких сфер діяльності. Л. Масол розкриває сутність поняття «комплекс», як «багатогранна цілісність, яка складається з різних відносно самостійних елементів, що взаємодіють (комплекс передбачає одночасну диференціацію та інтеграцію)» [3, с. 9].

Поняття «комплекс мистецтв» ми розуміємо як поєднання, сукупність різних видів мистецтва, що має потужний виховний вплив. Опанування засобів виразності різних видів мистецтва, пізнання мистецьких образів формує в учнів художньо-естетичне ставлення до дійсності як здатність до художнього пізнання світу та його естетичної оцінки. Враховуючи психолого-фізіологічні особливості учнів молодших класів, доречним є використання комплексу трьох видів мистецтва: літератури, му-

зики, образотворчого мистецтва. Саме цей цикл, як підтверджує практика, відіграє вирішальну роль у формуванні уявлень про навколишнє середовище. Художнє слово допомагає передати глибину почуттів та ідеї, втілені в творах живопису й музиці. Музика здатна викликати різні настрої, переживання, співзвучні багатьом творам живопису та літератури. На таких емоційно забарвлених уроках мистецтва молодші школярі вчаться розуміти мову почуттів. Усі види мистецтва існують у різних формах взаємозв'язків, синкретичної і комплексної взаємодії, формах художнього синтезу, що передають загальні поняття природного та культурного світу, які виражаються через мовні засоби різних мистецтв.

Дитина не в змозі сама виділити, опанувати та засвоїти ті ланки соціальних структур, які допомагають особистості комфортно підтримувати існування в соціальному середовищі та успішно реалізовувати в ній свої потреби. Тому сутність впливу комплексу мистецтв, на нашу думку, полягає у вихованні, навчанні й розвитку учнів мистецькими засобами, оволодінні практичними вміннями в різних видах художньої діяльності, формуванні основ художньої культури та уявлень про світ.

Різноманітні **завдання**, розроблені нами з використанням образотворчих матеріалів, традиційних і нетрадиційних технік, музики та літератури, з успіхом можуть використовуватися у навчально-виховному процесі в початковій школі: на уроках мистецтва, образотворчого мистецтва, музики, читання, природознавства; як метод розвантаження дітей на уроці й на перервах; на заняттях у групі продовженого дня. У навчальному процесі завдання доцільно застосувати на початку або наприкінці теми, чверті або навчального року як спосіб особливим чином відзначити цю подію. Їх мета – не навчити дітей спеціальним умінням і художнім прийомам, а сприяти накопиченню слухових, зорових, чуттєвих вражень, що поглиблюватиме інтерес до кольорів, звуків, форм предметів з появою асоціативних зв'язків між ними. Їх виконання до снаги всім учням – різних рівнів навченості, опанування художніми техніками, адже вони спрямовані на творчу дію та виявлення особливостей внутрішнього світу школяра.

Як відомо, діти молодшого шкільного віку характеризуються допитливістю, щирістю, безпосередністю, вони емоційні, чутливі. Власна практика підтверджує, що під час виконання таких завдань на заняттях з образотворчого мистецтва з учні виявляли себе вільно, невимушено й сміливо. Психологічна атмосфера покращується, стосунки між учнями стають більш дружніми, діти згуртовуються, надають один одному емоційну підтримку. Школярів так зацікавлюють заняття мистецтвом, що вони виявляють потребу спілкуватися з учителем і після уроку: задають різноманітні запитання та з інтересом чекаючи наступних занять. Таким чином, з'являються умо-

ви для формування потреб створювати виразний художній образ, оригінальну композицію мовою того чи іншого виду мистецтва, для опанування основами художньо-образної мови та виражальними можливостями художніх технік, що допоможе учням самовиявитися у творчості та веде до формування уявлень про світ.

На нашу думку, уявлення про світ – це не просто сукупність знань про світ, місце і роль людини в ньому, вони нерозривно пов'язані з оцінкою цього світу, різноманітних його явищ з огляду на людські потреби, з визначенням того, «що добре» та «що погано» для людини, що має для неї певну цінність (позитивне або негативне значення). У молодших школярів важливо пробудити: здатність давати естетичну характеристику явищам, предметам і їх частинам; бажання здійснювати оцінку і знаходити естетичні властивості конкретного об'єкта, самого процесу пізнання. Бажано прагнути до розвитку естетичного оцінювання власної діяльності. Як зазначає Б. Лихачов, «естетичне виховання включає в себе естетичний розвиток – організований процес становлення в дитини природних істотних сил, які забезпечують активність естетичного сприйняття, відчуття, творчої уяви, емоційного переживання, образного мислення, а також формування духовних потреб» [5, с. 284].

Формування уявлень про світ, естетичних уявлень, поняття і смаків учнів молодшого шкільного віку – досить складне педагогічне завдання. Дуже важливо в молодших класах збагатити учнів уявленнями про художні засоби передачі настрою людини, які використовуються в літературі, музиці та образотворчому мистецтві.

Формування в молодших школярів уявлень про світ засобами комплексу мистецтв передбачає:

- розуміння краси в навколишній дійсності та мистецтві;
- емоційне сприймання творів різних видів мистецтва (видовищ, кінофільмів, вистав, концертів, пам'яток культури), дбайливе ставлення до них, елементарне тлумачення змісту творів мистецтва;
- розвиток нахилів до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація).

Пропонуємо **завдання**, спрямовані на формування уявлень про світ молодших школярів через емоційно-ціннісне переживання художніх образів різних видів мистецтв. Важливу роль стимулу до пізнання світу і уявлень про нього відіграють **запитання**: задумуючись над запитаннями і шукаючи відповідь на них, учні починають заглиблюватися в сутність явищ, вчаться робити самостійні висновки, бачити причини й наслідки явищ, взаємозв'язок усього з усім. Усе це відбувається паралельно з опануванням художніх засобів. Запитання надають початкові імпульси, які спонукають учнів розмірковувати про засоби мистецької виразності й добирати з них відповідні для виконання практичних завдань, напри-

клад: «Який настрої людини можна виразити, використовуючи такі кольорові поєднання: сіро-голубий, жовто-коричневий, оранжево-червоний? Завдання: Намалюйте тільки абстрактні зображення, без конкретизації, на тему: «яка сьогодні погода», «літній дощик», «осінній дощ», «схід сонця», «полуденна спека», «золотистий шепіт морського піску», «пригоди весняних струмочків», «гра метеликів».

Серед запитань, які доцільно задавати молодшим школярам, можуть бути такі:

- Назвіть кольори, що пов'язані з назвами різних рослин, квітів, плодів та інших явищ природи? (Малиновий, рожевий, колір морської хвилі ...).

- Як кольори можуть бути тихими, гучними, яскравими, блідими?

- Що ви могли б сказати про людину, якщо б почувли, що її асоціюють з оранжевим, синім, золотим кольором?

- Закінчіть речення: «Природа радіє, коли люди ... Природа гнівається, коли люди ... Природа плаче, коли люди ... Природа пишається, хворіє, і т.д., коли люди ...».

Учнів початкової школи зацікавлять завдання:

- Складіть міні-твір на тему ...

- Зобразіть вінок із квітів ваших улюблених кольорів.

- Складіть *міні-твори*: «Як на землі з'явилися ті чи інші кольори?», «Що в природі мені здається дивом».

- Намалюйте диво в природі, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини: «...без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [7, с. 134].

- Зобразіть серце людини, закоханої в зірки, в море, квіти, гори.

У початковій школі доречно застосовувати *ігрові ситуації* як один із методів активного навчання, що не регламентовані формальними правилами та організаційною структурою діяльності. Ігрові ситуації доцільні на уроках мистецтва, якщо йдеться про молодших школярів. Чудово поєднується гра із вивченням музики. Взагалі музика є одним із наймогутніших засобів формування уявлень про світ, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини: «...без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» [7, с. 134].

Творчий учитель просто на уроці може запросити вихованців на «День народження феї Музики». Умови гри: вчитель роздає дітям картки з різними словами, що описують явища природи, особу тощо (людина, ніч, зірка, ранок, весна, сніжинка, повітря ...). Кожен учень, уявляючи себе зіркою чи ранком та ін., розповідає, що він подарує феї Музиці на її день народження. Наприклад, легкість, таємничість, сяйво, чарівну музику... Музичний подарунок можна і придумати – створити поспівку, цікаві рухи, ритмічний експромт.

Саме такі завдання із використанням комплексу мистецтв допомогатимуть учителеві розвивати в учнів по-

чуття краси, гармонії, спостерігати за світом і бачити в ньому естетичне, здатність емоційно відгукнутися на різноманітні естетичні прояви в навколишньому світі – у природі, людях, творах мистецтва, і як результат – усвідомлювати, відчувати потребу в естетичному діянні – творенні прекрасного мистецькими засобами: малювати, писати й читати вірші чи прозу, танцювати...

Висновки. Таким чином, використання в навчально-виховному процесі початкової школи, зокрема на уроках мистецтва та в позаурочний час, завдань, які через розвиток почуттів впливають на світоглядну сферу учня (його уявлення про світ, ціннісні орієнтації), на нашу думку, є ефективним знаряддям педагога. Їх систематичне застосування, поряд із формуванням предметних компетентностей, допоможе молодшим школярам встановлювати асоціативно-образні зв'язки між різними сферами нашого буття і формуватиме цілісний образ світу, у тому числі його художню картину. Залучення учнів до різних видів мистецтва, до творчої діяльності в початковій школі створює сприятливі умови для розкриття внутрішніх якостей дітей, стимулюватиме їхнє прагнення до самореалізації, і як результат – зростатимуть навчальні досягнення в образотворчому мистецтві, музиці, читанні, а також і в інших предметах.

Перспективами подальших досліджень є аналіз можливостей використання розроблених завдань на заняттях немистецького циклу з метою формування естетичних якостей (образного мислення, фантазії, уяви) та як арт-терапевтичного засобу, що позитивно впливатиме на фізичний стан молодших школярів і покращуватиме їхні психологічні характеристики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кузин В. С. Психологія : учебник / Кузин В. С. ; под ред. Б.Ф. Ломова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Вышш. школа, 1982.–256 с., ил.

2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в основній школі : метод. посіб. для вчителів / Л. Масол. – К. : Шк. світ, 2012. – 128 с.

3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Масол Л. М., Гайдамака О. В., Белкіна Е.В. та ін. – Х. : Веста : Вид-во «Ранок». – 2006. – 256 с.

4. Миропольська Н. Є. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання : навч.посіб. / Миропольська Н., Николо С., Рагозіна В., Хлебнікова Л., Шахрай В. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 240 с.

5. Неменский Б. М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания : кн. для учителя / Неменский Б. М. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1987. – 253 с. Лихачев Б. Т. Философия воспитания — М., 1995.— Гл. 2, 3, , 6, 7, 8, 10.

6. Сморг Л. О. Естетика / Сморг Л. О. – К. : Кондор, 2005. – 334 с.

7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Сухомлинський В. О. – К., 1988. – 244 с.

Стаття надійшла до редакції ?? м?? 2015 року

Власова В. Г. Влияние комплекса искусств на формирование представлений о мире у младших школьников

В статье обоснованы теоретические подходы к формированию представлений о мире учеников начальной школы при использовании комплекса искусств на уроках изобразительного искусства и во внеурочное время. Эффективным способом формирования представлений о мире у детей является искусство, оно стимулирует учеников размышлять на темы искусства и способствует творческому развитию. Представлены примеры специально разработанных заданий, с помощью которых

учителя могут влиять на мировоззренческую сферу учеников, расширяя и углубляя их представления о мире.

Ключевые слова: формирование представлений о мире, младшие школьники, комплекс искусств.

Vlasova V. Influence of System of Arts over Formation of World Conception of Primary School Pupils

Theoretical approaches to formation of world conception of primary school pupils by using the system of arts at the lessons of arts and in extra curriculum activities have been proved in the article. Art is the unique resource of formation of children's world conception and the means of teaching them to think and to develop creatively. The examples of special tasks and playing situations for developing children's emotional sphere as the base of their aesthetic growth have been presented.

Keywords: formation of world conception of primary school pupils, fine arts, system of arts, primary school pupils.

УДК 378.1:784.9:159.942

Матвеева Ольга ???????????,

кандидат педагогических наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

**РІЗНОВИДИ ХВИЛЮВАННЯ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ СЦЕНІЧНИХ ВИСТУПІВ**

У статті розглядаються чотири види сценічного хвилювання школярів. Розкривається зміст експериментально перевічених інноваційних методів та прийомів цілеспрямованого досягнення сценічного хвилювання бажаного виду. Цьому сприяють орієнтація школярів на емоційне оцінювання привабливості музичної палітри та образного змісту літературного тексту вибраного твору; якісне засвоєння текстових і виконавських компонентів і успішне подолання інтерпретаторських технічних труднощів; безпомилковий спів школярів з відтворенням усіх обміркованих деталей вокальних творів у ситуаціях, максимально наближених до виступів.

Ключові слова: сценічне хвилювання, різновиди сценічного хвилювання, школярі.

Відродження та розвиток національної духовності зумовлюють необхідність удосконалення діючих технологій підготовки школярів до вокальної творчості. На тлі новітніх педагогічних тенденцій стало очевидним, що в її основі лежить оптимальне концертне самопочуття виконавців. Саме тому вивчення різновидів сценічного хвилювання школярів під час прилюдних виступів є актуальною науковою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання означеної проблеми, засвідчує існування чотирьох різновидів сценічного хвилювання, а саме: «хвилювання-піднесення»; «хвилювання в образі»; «хвилювання-паніки» та «хвилювання-апатії». Якщо два перших види призводять до якіснішої активізації набутих навичок, то інші – до дезорганізації контролю над процесом відтворення засвоєного матеріалу (Л. Бочкарьов, І.

Герсамія, Н. Гребенюк, Г. Коган, Л. Котова, Д. Юник та ін.). Зокрема, на переконання І. Герсамії, «панічне» хвилювання є справжнім «бичем» вокалістів, яке часто зводить нанівець відпрацьовані до автоматизму співацькі навички, спричиняє м'язову скутість, прискорює серцебиття, порушує дихання, викликає у співаків «провали» в пам'яті, і вони плутають нотний текст навіть у неочікуваних місцях і т.п. [3, с. 117].

Саме тому стаття присвячена розкриттю змісту експериментально перевічених інноваційних методів та прийомів цілеспрямованого формування позитивних видів сценічного хвилювання в школярів, а саме: «хвилювання-піднесення» та «хвилювання в образі».

Звичайно, формування бажаного виду сценічного хвилювання в школярів слід розпочинати з емоційного оцінювання привабливості музичної палітри та образного